

Tijd voor meer onderwijstijd. Tijd voor meer interactie- kwaliteit. Maximaal Megataal in de kleuterklas

In het schooljaar 2014-2015 voerde de hogeschool Odisee een onderzoek uit in 22 Vlaamse en Brusselse tweede en derde kleuterklassen. Het onderzoek ging uit van twee onderzoeksvragen:

- Hoe wordt de onderwijstijd bij de vier- en vijfjarigen besteed?
- Wat is de interactiekwaliteit bij deze leeftijdsgroep?

De antwoorden op beide onderzoeksvragen vormden in 2015-2016 de basis voor een publicatie (Algoet 2016), met bijhorende website en training rond het efficiënt inzetten van onderwijstijd enerzijds en het verhogen van interactiekwaliteit in de kleuterklas anderzijds.

Het onderzoek naar tijdsbesteding in de tweede en derde kleuterklas bracht immers naar voren dat een klein derde van de eigenlijke onderwijstijd gaat naar wat we gemakshalve 'routines' noemen: aan tijd en/of ruimte gebonden, vaak terugkerende situaties op school die een fysieke nood lenigen (bijvoorbeeld: 'tenuurtje', 'wc-bezoek') of een overgangsmoment vormen (bijvoorbeeld: 'verplaatsingen', 'schoenen aan- en uittrekken'). Dat is behoorlijk veel onderwijstijd.

	Onderwijstijd per dag (behalve woensdag)		Onderwijsactiviteiten		Routines	
	M	SD	M	SD	M	SD
Alle kleuterklassen	306,25	11,763	190,5	22,394	115,7	20,906
2 ^e kleuterklassen	305,25	14,372	190	15,166	115,2	10,533
3 ^e kleuterklassen	307,25	9,045	191	28,683	116,2	28,396

Tabel 1 – Overzicht tijdsindeling kleuterklassen (in minuten).

Daarnaast valt op dat deze routines in de tweede en in de derde kleuterklas evenveel tijd in beslag nemen. Het is dus bijvoorbeeld niet zo dat, ondanks de te verwachten verder gevorderde zelfredzaamheid of motorische vaardigheid van de vijfjarige, het tie-

nuurtje, het wc-bezoek, de verplaatsingen, enz. sneller verlopen. Bovendien sluiten enkele van deze tijdrovende routines weinig aan bij de te stimuleren ontwikkelingskenmerken van vier- en vijfjarigen. Markant is ten slotte ook dat de kleuters tijdens deze routines veel op elkaar (moeten) wachten.

De tweede onderzoeksvraag peilde naar interactiekwaliteit. De interactiekwaliteit in de kleuterklas is een proximale determinant van de ontwikkelingsuitkomsten van de kleuters (Curby, Rimm-Kaufman & Abry 2013; Slot 2014). Interactie in een kleuterklas kent een hoge kwaliteit, wanneer aan twee (groepen van) voorwaarden is voldaan:

de leerkracht stimuleert de algemene taalvaardigheid, door te focussen op een uitdagend taalaanbod, veel spreekkansen en een rijke talige feedback.

de leerkracht zet deze talige groeimiddelen in om de kleuters te leren plannen, redeneren, probleemoplossend en flexibel te denken. Kortom: om de hogere talige denkvaardigheden van de kleuters te stimuleren.

De leerkracht behoort dus over een grote set belangrijke interactievaardigheden te beschikken en speelt een cruciale rol in het verhogen van de taal- en denkvaardigheid van de kleuters.

De interactiekwaliteit is onderzocht aan de hand van de *CLASS Pre-K (Classroom Assessment Scoring System Pre-Kindergarten)* en blijkt over het algemeen laag ($M = 2,57$ op een schaal van 1 tot 7; $SD = 0,55$). Opvallend: tijdens routinemomenten ligt de interactiekwaliteit systematisch lager dan tijdens onderwijsmomenten. Tijdens routines wordt met andere woorden bijzonder weinig tot niet ingezet op het stimuleren van taal-denkvaardigheid. Er is geen significant verschil tussen de interactiekwaliteit in de tweede en de derde kleuterklas.

	Algemene IK		IK onderwijsactiviteiten		IK routines	
	M	SD	M	SD	M	SD
Alle kleuterklassen	2,57	0,55	2,76	0,72	1,73	0,55

Tabel 2 – Overzicht interactiekwaliteit (IK).

	Interactiekwaliteit	
	M	SD
Alle kleuterklassen	2,57	0,55
2 ^e kleuterklassen	2,50	0,573
3 ^e kleuterklassen	2,63	0,550

Tabel 3 – Overzicht interactiekwaliteit kleuterklassen.

De conclusie van dit onderzoek is tweeërlei. Ten eerste hebben opleidingen en werk- veld er baat bij om de interactievaardigheid van leerkrachten (in spe) te trainen en te vergroten, ten voordele van de kleuters. Onderzoek toont aan dat dit een moeilijk, maar niet onmogelijk proces is (Fukkink & Tavecchio 2010; Henrichs & Leseman 2013). Instructie en training met video-opnames en supervisie geven goede resultaten (Zan & Donega-Ritter 2014). Verder dringt reflectie over de aanpak van routines zich op, aangezien deze veel tijd in beslag nemen, weinig aansluiten bij de ontwikkelings- kenmerken van de vier- en vijfjarigen en een zeer lage interactiekwaliteit vertonen.

Om aan beide conclusies tegemoet te komen, werd in 2015-2016 *Maximaal Megataal* ontwikkeld. *Maximaal Megataal* bestaat uit een handboek, website en een trainings- traject.

Van de meest voorkomende routines van de tweede en derde kleuterklas is in de publi- catie onderzocht of ze ontwikkelingskenmerken van de oudste kleuters stimuleren. Sommige routines, zoals ‘schoenen aan- en uittrekken’, doorstaan de test en verdienen de onderwijstijd die ze innemen. Voor deze routines zijn tips voorzien om ze nog ont- wikkeliingsstimulerender te maken en om de interactiekwaliteit ervan te maximalise- ren. Routines, zoals ‘wc-bezoek’, die de ontwikkelingsnoden van de oudere kleuters onvoldoende of niet stimuleren, worden sterk in tijd beperkt en/of krijgen een (extre- me) make-over.

Hoewel ze geen voorwerp van onderzoek waren, zijn in de publicatie en website ook onderwijsactiviteiten met kenmerken van routines onder de loep genomen en aange- pakt. Belangrijke onderwijsmomenten, zoals ‘het onthaal’, ‘het keuzemoment’, ‘de terugblik’, enz. zijn – net zoals de eigenlijke routines – vaak terugkerende situaties die aan tijd en/of ruimte gebonden zijn. Zij lopen het risico ‘routineus’ te worden inge- vuld, niet (meer) (volledig) te congrueren met de te stimuleren ontwikkelingsken- merken van de oudere kleuters en wachttijd te veroorzaken. De publicatie en website bevatten tips om deze valkuilen te vermijden.

Voor het bevorderen van interactiekwaliteit wordt vertrokken vanuit de *MISC*-impul- sen van P.N. Klein. *MISC* staat voor *More Sensitive and Intelligent Child of Mediatlional Intervention for Sensitizing Caregivers* en is in Vlaanderen vooral bekend geworden via Albert Janssens. De *MISC*-impulsen vertonen grote gelijkenissen met het gedachte- goed achter *CLASS*, dat echter een uitgebreidere waaier aan interactievaardigheden verzamelt. Beide methodes beklemtonen het bevorderen van hogere (talige) denkvaar- digheden. Dit past perfect bij de typische weetgierigheid van oudere kleuters en van het proces van taalverwerving waarin ze zich bevinden.

Voor het bevorderen van de interactiekwaliteit wordt gewerkt met ‘de taal-denkhand’. De taal-denkhand is een visualisatie van de *MISC*-impulsen, aangevuld met het

CLASS-gedachtegoed. Met dit handige, mnemotechnische instrument neemt de kleuteronderwijzer (in spe) zijn eigen interactiekwaliteit ‘in handen’.

Elke vinger van de taal-denkhand staat voor een aantal interactievaardigheden, die enerzijds taal of feedback bieden en/of spreekkansen uitlokken, en anderzijds de denkvaardigheid stimuleren. De taal-denkhand herinnert de kleuteronderwijzer eraan om naast de taal van de kleuters ook systematisch hun denken te bevorderen, de hele dag door.

Terwijl het boek en de website beide onderzoeksvragen behandelen, concentreert de training zich vooral op het aanleren van een grote set van taal-denkbevorderende interactievaardigheden. Internationale literatuur en ervaring leren dat het niet eenvoudig is om zich deze interactievaardigheden eigen te maken. Weten dat ze bestaan, is in ieder geval geen garantie dat ze ook worden toegepast. Daarom bestaat de training uit een herhaald proces van uitproberen en zelfobservatie via video-opnames en supervisie. Voor meer informatie, zie: <http://maximaal-megataal.odisee.be>.

Referenties

- Algoet, M. (2015). *Optimaal MaxiTAAL! Onderzoek naar de maximaal mogelijke inzet van taal- en denkstimulerende interactievaardigheden in de tweede en derde kleuterklas* [niet-gepubliceerd onderzoeksrapport]. Brussel: Odisee.
- Algoet, M. (2016). *Maximaal Megataal. Een boek vol tips voor meer taal, meer denken en meer onderwijstijd in de tweede en derde kleuterklas*. Antwerpen: Garant.
- Bogaert, E., J. Boeckx, L. Bylois, I. Estercam, E. Gheeraert & V. Peeters (VBB-OCB) (2012). *Minimaal Maxitaal. Een boek vol talige tips bij routines in de onthaalklas en eerste kleuterklas*. Antwerpen: Garant.
- Curby, T.W., S.E. Rimm-Kaufman & T. Abry (2013). “Do emotional support and classroom organization earlier in the year set the stage for higher quality instruction?”. In: *Journal of School Psychology*, 51 (5), p. 557-569.
- Fukkink, R.G. & L.W.C. Tavecchio (2010). “Effects of Video Interaction Guidance on early childhood teachers”. In: *Teaching and Teacher Education*, 26 (8), p. 1652-1659.
- Henrichs, L. & P. Leseman (2013). “Academische taal in de kleuterklas. Effecten van een korte leerkrachtinterventie”. In: *Tijdschrift voor Orthopedagogie*, 52 (2), p. 46-56.
- Janssens, A. (2009). *MISC: Mediërende tussenkomst bij baby's, peuters en kleuters. Basistekst MISC 2009*. Lubbeek/Bodegraven: CeSMOO bvba/StiBCO.

Pianta, R.C., K.M. La Paro & B.K. Hamre (2012). *Classroom Assessment Scoring System. Manual Pre-K*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing co.

Slot, P.L. (2014). *Early Childhood Education and Care in the Netherlands. Quality, Curriculum en Relations with Child Development*. [proefschrift]. Leiden: Universiteit Leiden.

Zan, B. & M. Donega-Ritter (2014). "Reflecting, Coaching and Mentoring to Enhance Teacher–Child Interactions in Head Start Classrooms". In: *Early Childhood Education Journal*, 42 (2), p. 93-104.